

Zsinatot üdvözlő beszéd.¹

Ünneplő Zsinati Gyülekezet! Kedv. Afiai!

Husz éve, hogy szerencsés voltam ugyanerről a helyről és ugyanezen helyen üdvözölni akkori zsinati gyülekezetünket. Husz év! csak egy rövid percz az idő végetlen nagy óráján; de az emberi életnek a legjobb esetben is legalább $\frac{1}{4}$ része, tehát számottevő, jelentékeny része. Hiszen a kik 20 évvel ezelőtt még csak bölesőkben pihentek, vagy ártatlan gyermek-játékaikat játszották és színes lepkéket kergettek, azóta felserdült ifjakká, reményteljes hajadonokká lettek s ezek már családokat alkothattak s talán magok ringatják kisdedeik böleső-jét, maguk gyönyörködnek gyermekeik játékában. Azok pedig, a kik akkor még az élet teljében voltak s annak gondjait és terheit könnyen és örömmel hordozták, ma velem együtt megöszülve számlálgatják hátralevő napjaikat, hálát adva Istennek, hogyha bár fogyatékos erővel is napi munkájokat végezhetik, s a közdolgokban még mindig résztvehetnek. S ki tudná megmondani, hogy hány embertársunknak borítja porait azóta sirhalom, avagy csak azok közül is, a kikkel 20 évvel ezelőtt együtt imádkoztunk e templomban, s együtt örvendeztünk akkori zsinati gyűlésünkön!

De az idő k. afiai! velünk, vagy nélkülünk feltartóztatlanul tovább halad a maga útján. Évekre évek, századokra századok lépnek gyors egymásutánban. Csak 2—3 éve, hogy egy egész század előttünk hanyatlott le s egy új századnak hullámaira jutottunk töredékeny életsajkánkkal. S miután ez új században ez a mi első zsinati ünnepélyünk, úgy vélem, hogy mulasztást követnék el, ha azt egyházunk nevében nem üdvözlém. S teszem ezt annál nagyobb örömmel, mert teljes

¹ 1903. augusztus 23-án Vargyason tartott zsinati főtanács alkalmából a templomban.

bizalommal és jó reménnyel vagyok az iránt, hogy azon sok esapás és súlyos megpróbáltatások után, a melyek egyházunkat megalapíttatása óta érték s nem egyszer megsemmisítéssel fenyegették ; azon félreértések és kicsínylések mellett, a melyekkel — sajnos — részben most is találkozunk, ez a század egyházunkra nézve a megváltás, hitelveink, vallásos nézeteink diadalának százada leend.

Nagy szó, merész állítás, tudom, a mit mondék, sőt lehetnek, a kik pusztán felekezeti elfogultságból származó, hiu ábrándozásnak fogják tekinteni. Ha csakugyan így lenne, akkor sem pirulnék. Mert nagyon gyenge lábon áll az az egyház, a mely magában nem bizik s igazságainak győzelmére nem számít. De a ki figyelemmel kíséri a vallásos eszmék s hitelvek tisztázása körül az újabb időben megindult munkásságot, még pedig éppen a vallás érdekében, abból a czéliből, hogy a vallás tanításai a tudomány más igazságaival öszhangban legyenek, hogy az ember ne legyen kénytelen józan értelmét és lelkiismeretét megtagadni azért, hogy hívő kereszténynek vallhassa magát, az nem fogja állításomat tulmerésznek, minden alapot nélkülöző, üres beszédnek tartani. Mert bárki bárminő véleménynyel legyen a mi vallásunk iránt, egyet kénytelen elismerni, t. i. hogy mi a vallásban is kiváló helyet adunk a józan észnek s hitrendszerünkben óvatosan kerülni igyekszünk mindent, a minek a józan ész ellene mond. Innen van az, hogy régen is, most is azt szokták mintegy vádképpen vallásunk ellen a legtöbbször felhozni, hogy az csak tagadásból áll, állítások helyett. Hát az bizony igaz, hogy mi sokat tagadunk, a mit mások hisznek. De hogy a mi hitrendszerünk sem pusztá tagadás, erre nézve talán nem lesz terhetekre, ha vallásunk legfőbb hitelvei közül egy párt kiemelek. Szükségesnek tartom ezt azért is, mert ezzel igazolva lesz vallásunk jövő diadala iránt táplált reményem is.

„*Hiszek egy Istenben*“. Ez a keresztény vallásnak első és legfőbb ismérve. Szándékosan nem mondom hitcikkének, mert e szónak sohan olyan jelentőséget tulajdonítanak, mint egy törvénykönyvben a §§-oknak, s e miatt napjainkban bizonyos tekintetben elidegenítő lett. Egy Isten létét, a ki minden létnek forrása és kutfeje, mi unitáriusok soha sem vontuk kétségbe, soha sem tagadtuk. Ellenkezőleg oly szigoruan ragaszkodunk ahhoz, hogy minden olyan értelmezésnek, vagy magyarázatnak, a

mi az Isten egységére zavarólag hathat és azt meghomályosítja, határozottan ellene mondunk. Igen, mi a legszorosabb értelemben vett egy Istenben hiszünk; nemcsak azért, mert a bibliának mind az ő, mind az új szövetségi részében erre tanítatunk, hanem azért is, mert józan értelmünk másként nem tud eljutni a legtökeletesebb Lény fogalmához s egy Istent, nevezze bár azt végoknak, vagy legfőbb erőnek, a tudomány sem fog soha nélkülözni tudni, bármennyi igazságot egymásra halmozzon a világegyetem ismeretében. Azzal nem dicsekszünk, hogy ennek az egy Istennek lényegét, tulajdonságait teljesen felfogni bírunk, sőt őszintén megvalljuk, hogy vannak gondolatok, melyeket mi nem értünk, vannak titkok, a melyekbe mi bepillantani nem tudunk; e szerint látásunk, valamint prófétiánk is csak részszerű; de azért teljes bizalommal vagyunk az ő Gondviselése iránt; s hisszük, hogy tőle semminemű rossz nem származhatik; mert ő maga a teljes szeretet, a mi Atyánk. Ezért egyedül csak őtet tartjuk a mi imádásunk tárgyának, a mint ezt a ker. vallás alapítója, az Ur Jézus is tévé az uri imában.

És ebből már önként következik, hogy legnagyobb tiszteletünk mellett, a melylyel az Ur Jézus iránt viseltetünk, őtet is csak embernek, csak testvérünknek tartjuk s csak azon kiváló, kimagasló szellemi tulajdonságainál fogva helyezzük magunk fölé, a melyekkel az Isten keresésében és megismerésében, rendeltetésünk betöltésében utmutatónk, vezérünk, példaadónk lett. Ezt fejezi ki az apostol is, midőn azt mondja Jézusról, hogy ő az út, az élet és igazság. Jézus személyéről alkotott e felfogásunkért ért minket századok folytán a legtöbb szemrehányás. S vannak, kik ma is készek megtagadni ezért tőlünk még a keresztény nevezetet is. Legyen nekik az ők hitök szerint. Én senkivel hitvitába bocsátkozni ez uttal nem kívánok. Csak a tényekre mutatok rá. S kérdem, hogy valljon nem a mi felfogásunkat igazolja-e az, hogy nap nap után újabb, meg újabb tanulmányok, életrajzok jelennek meg, a melyekben íróik, hírneves tudósok, a bibliának avatott szakemberei hova-tovább mind tisztább világot igyekeznek deríteni a Krisztus születésére, munkáira, törekvéseire, szenvedéseire, halálára, feltámadására? Mert avagy lehet-e másról, mint emberről írni tanulmányt, életrajzot! Én részemről még csak képzelni sem tudok olyan

önhitt, hogy ne mondjam, olyan vakmerő embert, a ki arra vállalkoznék, hogy ő megírja az Isten életrajzát.

Ennyit az Istenről. Lássuk most az embert. Mert szerintem a vallásban ép oly fontos dolog az emberről, mint az Istenről helyes fogalmakkal birni. Sőt az emberről alkotott téves nézetek talán még károsabb következményekkel járnak a vallás-erkölesi életre nézve. Mi unitáriusok az embert illetőleg teljesen a magunkévá tesszük a szentírás eme szavait: *Teremté Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára*, a melynél szebben kifejezni az embernek a föld minden más teremtményei feletti méltóságát ma sem lehet, s ehhez annyira ragaszkodunk, hogy e hitünkben és meggyőződésünkben az ugynevezett büneset által sem engedjük magunkat megzavartatni. Ahoz ugyan kétség sem fér, hogy a bűn is az emberrel jött e világra. Mert mielőtt az ember nem volt a földön, nem volt ki vétkezzék. Sőt az emberek is csak akkor lehettek bűnösökké, a mikor már olyan értelmi fejlettségre jutottak, hogy Istenről s az ő törvényeiről maguknak bármily homályos és kezdetleges fogalmat szerezhettek. Mert a törvények ismerete nélkül szintén ninesen bűn. Ebből indul ki Mózes próféta is a büneset leírásánál. Az ő első pár embere: Ádám és Éva már ismerik az Istent, hallják parancsszavát s annak megszegésével érzik a bűn súlyát lelkekre szakadni. Mindez igen természetes és érthető dolog. Ki kételkednék ebben ma is. De hogy Isten az első pár ember bűneért az egész emberiséget átokkal sújtotta volna, hogy e bűn következtében az ő képére és hasonlatosságára teremtett ember annyira megromlott volna, hogy a jóra teljesen képtelen lett, a mellett, hogy magában véve már a legnagyobb ellenmondás, ezt róla, az örök jóság és szeretet forrásáról még csak gondolni is iszonytató. Ennélfogva mi sem az eredendő bűnnek, sem az emberi természet ily mérvű megromlottságának hitrendszerünkben helyet nem adunk. És így arra sincs szükségünk, hogy a büneset áthidalására ahoz a mesterséges eszközökhöz folyamodjunk, a melyen a kárhozattól az üdvösségre minden nagyobb fáradság és küzdelem nélkül át lehet jutni. Értem az Ur Jézus érdemére való hivatkozást. A ki a mi isteni tiszteleteinket látogatja, egyházi, irodalmi munkásságunkat figyelemmel kíséri, lehetetlen meg nem győződnie arról, hogy senki többre nem becsüli az Ur Jézusnak az emberi nem

megváltása körül szerzett érdemeit, mint mi. Egyházi beszédeink nagyobb részében az Ur Jézussal foglalkozunk, cselekedeteire mutatunk s példájának követésére buzdítjuk hallgatóinkat. Nem hiszem, hogy egyetlen sort találjon valaki folyóiratainkban, tankönyveinkben, vagy felolvasásainkban, a melyekben a legnagyobb tisztelettel meg ne hajolnánk az ő tanításai, példányszerű élete és önfeláldozó, dicső halála előtt. De azt a tant, a mely az üdvösséget kizárólag a Jézus halálára helyezi s megnyugtatni igyekszik az embereket azzal, hogy a miként Ádám által mindnyájan elestünk, úgy Jézus által mindnyájan megigazultunk, a magunkévá nem tehetjük. Mert nem tartjuk Isten igazságosságával megegyeztethetőnek, a miért egy földi bírót is elítélünk, hogy a mi bűneink büntetését mással hordoztassa el, mástól vegyen azért magának elégtételt. Mi elismerjük az emberiség bűnös voltát s fájdalommal tapasztaljuk annak a társadalomra lépten-nyomon nyomasztó és káros hatását; de azért nem tagadjuk meg az emberi természet nagyságát és nemességét, jóra való képességét s hisszük, hogy ezekben bírja tökéletesedése eszközeit, a melyre Istentől teremtettet s a melyek nélkül hiában halt volna meg Jézus is a keresztfán. S nekem legalább úgy tetszik, hogy ezt a felfogásunkat igazolja az emberiség egész történelme. Mert vaknak kell annak lennie, a ki nem látja az emberiség folytonos fejlődését és tökéletesedését, a ki kétségbe meri vonni azt, hogy ma bűneivel, számos tévedéseivel is közelebb van Istenhez, mint az első pár ember lehetett a maga kezdetleges ártatlanságával a paradicsom kertben. S alig hiszem, hogy itt közöttünk is akadna valaki, a ki visszavágyakoznék, nem mondom a paradicsom kertébe, hanem az emberiségnek csak egy-két századdal ezelőtti műveltségi állapotára is.

Beszédem teljessége megkivánná, hogy a vallás más kérdéseiről is a mi felfogásunkat és hitnézetünket legalább érintsem; s különösen kimutassam, hogy minő helyet foglal el hitrendszerünkben a szeretet, mely bármely hitforma mellett a vallás lényege. De talán már is visszaéltem béketűréstekkel. Különbösen sem czélom párhuzamot vonni a különböző hitnézetek között s ennek alapján egyiknek előnyét, vagy hátrányát a másik felett mérlegelni. Mert én tisztelettel meghajlok mindenkinek vallásos hite és meggyőződése előtt, csak legyen az

őszinte, mély és igaz; s éppen azért többre becsülöm még a pogányt is, a ki az ő bálvány Istene előtt a vallásos érzés teljes őszinteségével hajol meg, mint azt a keresztényt, a kinek hite nem egyéb üres formaságnál és képmutatásnál. Nem különben távol van tőlem annak még a gondolata is, hogy azzal ámit-sam magamat s ezzel akarnálak titeket is hitegetni, szeretett hiveim, hogy valaha eljő az az idő, a mikor az egész ker. világ a mi unitárius hitnézeteinket fogadja el akár az Istenről, akár a Jézus Krisztusról, akár bármely más vallási kérdésről. Még két falevél sincs egymáshoz teljesen hasonló: mennyivel kevésbbé lehet az emberek gondolkozásmódját, lelki működését egy rámára venni. Én csak rá akartam mutatni arra, hogy a kereszténység minden bizonynyal a mi vallási felfogásunk és meggyőződésünk irányában halad és fejlődik. És ezt a meggyőződésemet fenntartom, ha szinte nagyszámu ellenkező tünettel is találkozunk különösen éppen napjainkban, a melyek méltán azt az aggodalmat kelthetik fel bennünk, hogy a kereszténység nemhogy előretörne, s a nagyobb világosságot keresné, hanem még kezd visszaesni ismét a babonáság és mysticismus tömkelegébe. Példákra nem hivatkozom. Mindenki láthatja, miben keresnek sokan lelkőknek táplálékot, mivel igyekeznek vallásos szükségleteiket kielégíteni. De én éppen ebben látom egy szebb jövő hajnalát derengeni. Mert mit mutat ez? Azt, hogy az emberekben a vallásos érzés elevenen lüktet. Tehát nem hogy elfordulnának a vallástól s a vallásosság kora lejárt volna, hanem ellenkezőleg, tapasztalva azt, hogy az anyagiakban való elmerülés, ha még anynyi haszonnal járna is, mint a mennyivel jár, ha minden örömet és kényelmet, minden élvezetet és gyönyört biztosítana is, nem pótolhatja azt a szellemi táplálékot, a mit a vallás nyújt, mindinkább a magukévá teszik a kegyes zso'tárirónak fohászát: Te hozzád én Istenem, Szomjuhozik én lelkem. S ezt a szomjuságot enyhíteni törekusnek, ha mindjárt zavaros vízből is, — természetesen csak addig, a mig tisztább forráshoz jutnak. Adjunk hálát Istennek, hogy minket dicső hitelődeink e tisztább forráshoz vezettek már századokkal ezelőtt, hogy nekünk nem kell hitünk igazságaiért józan értelmünket megtagadni s a vallás birodalmában is előtörő s a maga szérűjén mindent megrostáló tudománnyal harcban állani. Sőt éppen ennek hova-tovább mind behatóbb és

alaposabb vizsgálódásai a biblia, főleg pedig az úr Jézus tanításai körül mindinkább igazságot fognak szolgáltatni nekünk hitnézeteinket, vallásos meggyőződésünket illetőleg.

E reményben üdvözlöm én a XX-ik századot s üdvözöllek téged is nagyérdemű zsinati gyülekezet! az úr Jézus eme biztató és bátorító szavaival: „*Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti atyátoknak, hogy adjon nektek országot*“. Igen; ne féljetek szeretett hiveim! mert azért, hogy kevesen vagyunk, a kik unitáriusoknak valljuk magunkat, sokan vannak, a kik velünk együtt éreznek, sőt nem vonakodnak ezt nyíltan is kifejezni. Ime Svájcban, Servét Mihály, elsőrendű nagy reformatorunk halálának háromszázötvenedik évfordulója alkalmából, azon a helyen, a hol a Krisztus örök istenségének megtagadásáért s az egy személyű Istenről tett hitvallásáért a máglyán vértanúi halált szenvedett, nemes lelkű utódai az ő ítélő biráinak, most emlékoszlopot készülnék emelni, mint egy genfi egyet. tanár Chantre mondotta azért, „*hogy a prot. lelkiismeret megkönnyíttessék*“. Csak a napokban olvastam, hogy Dolet István szobránál, a ki a szentháromság ellen kiadott és terjesztett művekért a 16-ik század hitüldözésének szintén áldozatul esett, Párisban aug. 2. a szabad gondolkozók tüntetést rendeztek. Dávid Ferenczünk nevét többé nem kell rettegetve venni ajkainkra s Déva vár romjainál, hol nagy lelkét kilehelte, nem kell lesütnünk szemünket, nehogy valaki ránk ismerjen, hogy mi is az ő követői vagyunk. Nehány nap mulva, szeptember 1-én Amsterdamban, Európa és Amerika civilizált államaiból kiváló hittudósok, lelkesek, szabadelvű gondolkozású férfiak és nők nagy számban fognak egybeseregleni, hogy amerikai unitárius testvéreink által 1900-ban kitűzött zászló alatt megtartsák a második nemzetközi tanácsot, melynek célja: „*érintkezésbe jőni azokkal, a kik minden országban arra törekeshnek, hogy a tiszta vallást a teljes szabadsággal egyesítsék és a testvériséget és együttműködést egymás közt növeljék*“ és a melynek ez irányban 1901-ben Londonban angol unitárius testvéreink aegise alatt tartott első gyűlésén kifejtett munkássága örömmel tölthet el mindenkit, a ki az ott tartott s általunk magyar nyelven kiadott felolvasásokat megszerezte, olvasta vagy olvasni fogja. Mint e mű előszavában mondtam, azt mondom itt is: „*Bizonny, mégis mozog a föld*“. Légy azért ismételten üdvözölve ker. időszámításunk XX-ik

F. százada! Ti pedig, k. afiai! zsinati gyülekezet! eltelve az isteni gondviselésben való rendületlen hittel s egyházunk negyedfélszáz éves történetéből erőt és bizalmat meritve magatoknak annak jövője, az unitárius hiteshizmek térfoglalása s ezzel szent vallásunk diadala iránt, mondjátok velem ezt: „*Az Ur nem hagyja el az övéit! S ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?!*”
Ámen.

FERENCZ JÓZSEF.

Urvaesorai beszéd.*

Egy megható hálaünnepet ülünk e szent napon K. A. !
Ime terítve az asztal az urnak házában, s rajta a földnek két drága terménye, kenyér és bor díszelnek. Nemde ez asztal ábrázolja ama temérdek asztalt, melyet az örök jószágú mennyei atya ez évben is gyermekéi számára annyi szép áldással tett; nemde e két kiváló termény a kenyér és bor, mintegy képviselői itten azon ezernyi szép áldásoknak, melyeket a természet jótekonny keble testünk táplálása, szívünk gyönyörködtetése és vidámitása végett előhoz ?

És mi Istennek áldottai csak úgy hisszük méltán és nyugodt kobellel élvezhetni e drága adományokat, ha az Urnak házában azokból áldozunk, ha hálás kobellel s megalázódott lélekkel elismerjük, mikép emberé ugyan a munka, de Istené egyedül az áldás ; s hogy munkánk és érdemünk nélkül is mily sok jónak, szépnek és kellemesnek örvendezhetünk.

Ugy van Ai ! e díszes terített asztal s a rajta levő szép adományok : méltán jelképezhetik az isteni gondviselésnek a természetből irántunk kisugárzó szeretetét és jószágát ; s méltán emeljük hálaáldozatunkat az Urnak színe elébe, mert a próféta szerint az Ur meghallgatta az egeket, az egek is meghallgatták a földet, a föld is meghallgatta a buzát és mustot és azok is meghallgatták Izraelt. Hoseas II. 20. 21.

Illó és méltó bizonynyal, hogy a koronás dalnok magasztos örömekére buzdúlva, mondjuk egyen-egyen : „Mivel fizessen az Urnak minden én hozzám való jótéteményéért ? A hálaadásnak poharát felveszem s az én fogadásomat megadom az Urnak az ő egész népe előtt ! Méltó dolog, hogy hű sáfárjai

* Őszi hálaadás ünnepén.